

Les migracions internacionals al s. XXI

Una globalització farcida de fronteres

Aitana Guia

L'objectiu d'aquest article és analitzar el fenomen de les migracions des d'una perspectiva global, en el nou context polític, econòmic, social i cultural que començà a configurar-se arran de la fi de la guerra freda en 1989 i la primera guerra d'Iraq en 1991, i que ha pres perfils definits després de l'atemptat de l'11 de setembre de 2001 a Nova York. S'hi examinaran els canvis en les polítiques migratòries, de ciutadania, en el racisme, el multiculturalisme i la identitat, i els efectes de tot plegat sobre els immigrants i els estats d'origen i d'acollida, i s'hi consideraran els camins que el fenomen migratori pot prendre en el futur. Per tal com aquestes reflexions són provisionals, hi seran justificades en forma d'hipòtesis breus.

UNA FASE DE GRANS MIGRACIONS

El món ha entrat en una fase de grans migracions cap als estats rics que continuarà pel manteniment i l'accentuació de les diferències polítiques, econòmiques i demogràfiques

Aitana Guia i Conca és professora ajudant d'història a la York University de Toronto (Canadà). És autora dels llibres *Aquí ningú no és estranger* (El Bullent, 2004) i *La llengua negociada. El manteniment del conflicte polític sobre la llengua* (Tres i Quatre, 2001).

entre els estats emissors i receptors. Les migracions entre estats empobrits també augmentaran a causa de la inestabilitat política i els conflictes armats.

Segons una estimació de l'Organització de les Nacions Unides, en 1999 un 3% de la població mundial vivia en un estat diferent del de naixement. Si seguim les mateixes premisses, avui, amb 6.450 milions d'habitants, la població migrant se situa al voltant dels 193 milions de persones. Aquestes migracions en un món globalitzat es caracteritzen per l'augment del nombre d'estats receptors i d'emissors, i per l'aparició de la categoria d'estats de trànsit. Si ara fa més d'un segle, durant les grans migracions europees a Amèrica (entre 1840 i 1914, si fa no fa), les zones d'origen eren un grapat de països i estats europeus (Irlanda, la Gran Bretanya, els països escandinaus, Alemanya, l'Imperi Austrohongarès, Itàlia i l'Estat espanyol principalment) i els receptors un grapat d'americans (sobretot els Estats Units, Canadà, Brasil i l'Argentina), a hores d'ara els estats emissors es troben a tota Hispanoamèrica, Àfrica i Àsia, i els receptors són tant a l'Amèrica del nord, Europa i Oceania occidental, com al Golf Pèrsic i l'Àsia benestant. Les migracions han esdevingut més complexes en nombre d'emissors, receptors, estats de trànsit, i aquells que presenten més d'una d'aquestes carac-

terístiques, i també en el nombre de rutes i experiències migratòries. Com afirma Joaquín Arango (2005: 23): «El vigente es un sistema global y multipolar».

A més, a diferència del que ocorria durant el segle passat, actualment la majoria de les migracions ni estan patrocinades pels estats ni són benvingudes. Són migracions contra o a pesar de les fronteres i barreres imposades pels estats. Segons Arango, «la libertad de circulación es la excepción; la regulación y la restricción, la norma». Precisament aquesta manca de llibertat de circulació ha fet que alguns dels fenòmens predominants abans de la Primera Guerra Mundial ja no succeeixin: per exemple, les migracions laborals circulars dels britànics o italians, els famosos *golondrini*, entre Europa i el Nou Món (Nugent, 1989). Fins i tot estats que continuen acceptant una quota anual d'immigrants, perquè tenen una tradició migratòria llarga, una economia desenvolupada i un índex demogràfic baix (com és el cas de Canadà, Estats Units o Austràlia), des de la crisi del petroli de 1973 han endurit les condicions d'entrada i defensen ferriament una política de «selecció» d'immigrants.¹

Tanmateix, malgrat les fronteres, les migracions en el món actual són un fet perquè hi ha un desequilibri demogràfic creixent entre els estats rics i els estats empobrits,² tot i que algunes de les zones emissores (com el Marroc o Turquia) darrerament han reduït l'índex de natalitat, i perquè les diferències polítiques i socioeconòmiques es mantenen o, fins i tot, s'eixamplen.³ A més, després de més de trenta anys de Plans d'Ajustament Estructural imposats pel Fons Monetari Internacional, de la incapacitat del Banc Mundial per a reduir o fer desaparèixer el deute extern dels estats en suposat desen-

volupament, de la recurrència d'epidèmies de malalties curables a l'Àfrica i de la manca de seguretat alimentària per les crisis de subsistència i d'accés que s'hi continuen donant, cal concloure que la teoria i els models de desenvolupament estan en crisi i són, ara com ara, una causa d'emissió d'emigrants. Com malauradament demostraren la dolarització a l'Equador en 1999 i la crisi econòmica d'Argentina en 2001, els daltabaixos econòmics provoquen l'expulsió de centenars de milers de persones que veuen com el seu treball, els estalvis, la seguretat econòmica i la possibilitat d'educar els fills, entre altres coses, fugen per la porta quan el neoliberalisme entra per la finestra. I quan no són les crisis econòmiques, són els grans desplaçaments de població a les zones en conflicte (el sud del Sudan i la zona de Darfur, la Banya d'Àfrica, la tríade de Sierra Leone, Libèria i la Costa d'Ivori entre d'altres) o els desplaçaments individuals per raons polítiques, religioses o socials. Així doncs, el fracàs del desenvolupament dels estats empobrits, les crisis econòmiques i polítiques recurrents, els conflictes armats i les violacions constants dels drets humans són els factors predominants que empenten i empentaran milions d'emigrants a sortir dels països on van nàixer.

FRACÀS DE LES POLÍTIQUES MIGRATÒRIES

La desaparició de les distincions entre tipus de migracions, unida a les dimensions del fenomen migratori, fa que fracassin les polítiques migratòries dels estats receptors.

Des de la Segona Guerra Mundial, els estats occidentals han conformat les seves polítiques migratòries basant-se en els

interessos nacionals, definits pel govern de torn, i el consens internacional respecte a les migracions forçades.⁴ Al meu parer, els factors econòmics han estat l'element cabdal a l'hora de determinar aquestes polítiques, però els factors culturals (les preferències respecte a l'origen ètnic de l'immigrant) i històrics (les relacions amb les excolònies) també han intervingut a l'hora d'elaborar la posició migratòria dels estats.

Un bon exemple de com els factors econòmics han determinat les polítiques migratòries és la reacció dels estats europeus desenvolupats davant la crisi del petroli de 1973. D'una política de portes obertes en la qual els immigrants del sud (incloent-hi l'Estat espanyol, Itàlia, Grècia i Portugal, a més a més del Marroc i Algèria entre d'altres) eren benvinguts com a treballadors convidats (o *Gastarbeiter*), amb el benentès que tornarien al seu país quan les infraestructures europees i les indústries clau estiguessin reconstruïdes, es va passar a una política d'immigració zero així que la crisi econòmica féu innecessari el treball dels immigrants. Però aquests treballadors, que entre 1945 i 1973 havien tingut temps d'adaptar-se a la societat d'acollida i molts s'hi havien portat la família, es varen negar a marxar. De treballadors convidats havien passat a residents mal acomodats. En aquest mateix exemple, els factors culturals són els que expliquen el fet que, tot i que molts turcs fes desenes d'anys que eren a Alemanya, o els algerians a França, les societats i els governs receptors no acceptessin que havien arribat per quedar-s'hi i, en conseqüència, no facilitessin la seva integració en el sistema educatiu, en els serveis socials, en la planificació urbana, etcètera.

Aquesta política d'immigració zero, a banda de tenir conseqüències nefastes per

a la cohesió social perquè, pel fet de voler impedir l'arribada de nous immigrants, es planificava com si això no anés a succeir, cosa que deixava la població més vulnerable en uns llimbs paralegals, també ha comportat que les fronteres entre les diferents categories d'immigrants es difuminin. Com que la immigració econòmica ja no era legalment possible a Europa, l'única via legal d'entrada era sol·licitar refugi (asil polític) o el reagrupament familiar.

En primer lloc, el nombre d'immigrants econòmics que sol·licitaven refugi augmentà notablement, i promogué l'engany en el sistema de protecció als refugiats, que ha tingut com a efecte secundari reduir el percentatge d'acceptació i negar la protecció a moltes persones.⁵ En segon lloc, a més de la barreja entre immigrant econòmic i refugiats, el mateix concepte de refugiats ha quedat antiquat i, per la manca de voluntat dels estats receptors, que no volen que les seves obligacions internacionals els forcin a acceptar un major nombre de refugiats, l'ONU no ha estat capaç d'ampliar-lo (per exemple, hi ha molta resistència per part d' Austràlia a acceptar el concepte de «refugiats mediambiental»). En tercer lloc, la figura de l'immigrant ha deixat de ser la d'un home sol que busca treball. Recentment han aparegut altres categories d'immigrants que anteriorment no eren tan freqüents: les dones són la majoria d'emigrants en alguns estats d'origen, o bé els menors immigrants no acompanyats comencen a ser un grup nombrós. Aquesta barreja i pluralitat de categories migratòries no té cabuda en els models rígids dels estats receptors.

Així, el que succeeix és que aquests, o bé continuen pretenent que la política d'immigració zero és possible, o bé, tot acceptant que hi ha una necessitat eco-

nòmica de mà d'obra barata en determinats sectors –l'agricultura intensiva, les indústries més dures o el turisme–, opten per una política d'immigració selectiva o s'autoenganyen pensant que una política d'immigració temporal à la *Gastarbeiter* és possible. El més probable és que, a causa de la impossibilitat de protegir les fronteres, tant terrestres (entre els Estats Units i Mèxic) com marítimes (entre Tunísia i Itàlia, el Marroc i l'Estat Espanyol o, fins i tot, Austràlia i la resta del món), els estats rics assumiran una política d'immigració selectiva complementada per amnisties o regularitzacions poc freqüents. Com més bé funcioni la política selectiva, més resistència hi haurà entre la classe política i alguns sectors de la població a promulgar amnisties, com succeeix als Estats Units i al Canadà, els quals, això no obstant, no trigaran a aprovar amnisties parcials (en el cas de Canadà serà exclusivament per als treballadors de la construcció).⁶

EL DESENVOLUPAMENT COM A SOLUCIÓ?

El desenvolupament com a solució al fenomen migratori. Però que el facin els mateixos immigrants. I si això no funciona, que els estats veïns assumeixin el problema.

La majoria d'estats rics, especialment els europeus, estan d'acord en dues coses: el desenvolupament dels estats emissors reduiria el nombre d'emigrants i «això surt molt car, millor que ho facin els altres». Tanmateix, els mecanismes impulsats per l'ONU des de la descolonització no han aconseguit l'objectiu. La raó principal ha estat l'actitud hipòcrita dels estats enriquits que, per una banda, afirmaven voler el

desenvolupament dels empobrits mentre que, per l'altra, promovien el subdesenvolupament perquè els beneficia. Per exemple, a través del lliure comerç aplicat només als estats pobres, que els ha empobrit encara més. Però, això no obstant, la retòrica i la institucionalització del desenvolupament continuen la seva lògica, a través d'agències com el Programa per al Desenvolupament de les Nacions Unides, i perviu la idea que el desenvolupament dels estats pobres és possible i necessari.

Ara bé, el context actual no és el dels anys seixanta i setanta i els estats rics van retallant de forma creixent els fons que donen per al desenvolupament. I de condonar el deute extern, més enllà de gestos simbòlics, ni parlar-ne. Aquesta actitud, sumada al fet que milions d'emigrants ja resideixen i treballen als estats rics i envien remeses econòmiques a les seves famílies, va fent aparèixer una nova ideologia neoliberal del desenvolupament: els estats rics poden legítimament reduir els fons al desenvolupament perquè els immigrants ja hi envien sumes copioses. Només cal canalitzar i utilitzar aquests diners, no ho oblidem, privats per a promoure el desenvolupament. I això ho poden fer els estats emissors amb mesures com ara un impost sobre les remeses. Així, el desenvolupament es converteix en una qüestió privada en la qual els estats enriquits no sols no hi tenen un paper actiu, sinó que consideren que ja fan prou deixant que els immigrants els «xuclin la saba» enviant al país d'origen els diners que han guanyat amb el seu sacrifici personal.

I mentre aquesta opció pren cos, els estats receptors fan molta pressió sobre els estats emissors i els seus veïns perquè absorbeixin el problema migratori entre ells.

Els acords entre els Estats Units i Mèxic, que han convertit la corrupta policia mexicana en la pitjor barrera que els emigrants de l'Amèrica central han de superar per arribar al «somni americà», o l'acord entre el Marroc i la Unió Europea perquè aquest els faci de policia de Ceuta, Melilla, l'estret de Gibraltar i les illes Canàries, fins i tot al preu d'abandonar sub-saharians enmig del Sàhara a una mort segura, en són un bon exemple.

LA IMMIGRACIÓ COM A PROBLEMA DE SEGURETAT

La consideració creixent de la immigració com a problema de seguretat posa en perill els drets humans dels immigrants, les garanties legals dels sistemes democràtics i els compromisos internacionals dels estats.

Europa s'ha convertit en una fortalesa defensada pel *mare nostrum*, però cada dia més els territoris propers a l'Àfrica (Ceuta i Melilla, les Canàries, l'illa de Lampedusa, etc.) no poden ser aïllats de la marea humana que fuig del sofriment. Estats Units és un colador, ja que el sedàs de Río Grande deixa passar cada dia milers d'immigrants, i Austràlia, en teoria el territori millor protegit, ha d'establir un sistema de vigilància costanera impressionant per desviar els vaixells de refugiats abans que toquin territori australià. Aquesta obsessió per aturar el moviment humà prové de la incapacitat o manca de voluntat de les organitzacions internacionals i els estats més poderosos per a distribuir els recursos mundials de forma més equilibrada i, alhora, de la negativa a rebre els humans que fugen d'aquesta misèria provocada.

D'altra banda, des dels atemptats de l'11 de setembre a Nova York, i les posteriors onades a Indonèsia, Madrid o Londres, el terrorisme islàmic ha esdevingut el nou enemic del segle XXI, i ha substituït l'enemic comunista de la major part del segle XX. Inicialment, a causa dels atemptats de Nova York i Madrid, el terrorista era l'immigrant procedent dels estats àrabs (de l'Àrabia Saudita en un cas, del Marroc en l'altre). En l'imaginari occidental, la percepció anterior d'immigrant igual a delinqüent va canviar a la d'immigrant igual a terrorista o, si més no, d'immigrant àrab igual a terrorista potencial. Una percepció alimentada per polítics sense escrúpols, entre els quals George W. Bush, Tony Blair i José María Aznar, i per una premsa «incrustada», o més bé «enlletada» amb el poder. Però amb l'atemptat de Londres aquesta equació va canviar, ja que els terroristes eren de nacionalitat britànica, bé que fills d'immigrants procedents d'antigues colònies. A partir d'aquí s'estableix un fort paral·lelisme entre els comunistes i els terroristes islàmics, ja que tots dos són considerats com a part d'una cinquena columna al servei d'una potència o organització estrangera que pretén aconseguir la destrucció total de la civilització i els valors democràtics occidentals.

La nova croada, doncs, té un element extern i un altre d'intern. Contra l'element extern la solució és el control i filtre dels fluxos migratoris, especialment dels fluxos que utilitzen canals irregulars d'arribada. Aquestes mesures, destinades a protegir les poblacions objectiu dels terroristes, han provocat la desprotecció dels refugiats legítims, que també utilitzen els camins de la immigració irregular perquè, per demanar asil, s'ha d'estar necessàriament present al territori de l'estat on es demana, sense que,

per altra banda, hagin aconseguit evitar el tràfic inhumà de persones, el lucre de les màfies, o el risc de partir un atac terrorista. Contra l'element intern, de moment, no s'han proposat mesures de detenció de col·lectius sencers, com es va fer durant les guerres mundials a Anglaterra, Canadà i els Estats Units, però sí que s'han proposat i adoptat mesures per facilitar l'interament individual dels sospitosos. Mesures extraordinàries que vulneren els drets de les persones (dret a un advocat, dret a conèixer els càrrecs de l'acusació, dret a rebre visites, dret a la integritat física, etc.) i que obren la porta a l'afebliment de l'estat de dret (els judicis secrets, l'empresonament fora del territori estatal, la detenció sense càrrec per períodes indefinits, etc.), de la legislació internacional sobre drets humans i del dret internacional humanitari (les Convencions de Ginebra o la Convenció sobre la tortura es troben especialment en perill).

Els subterfugis que, sobretot els Estats Units i la Gran Bretanya, han trobat i ja apliquen per saltar-se olímpicament les legislacions internes i internacionals sobre drets humans són extremadament creatius. Un bon exemple n'és la deportació de sospitosos als estats de la seva primera nacionalitat per ser rebuts amb les dosis necessàries de tortura que als estats civilitzats serien inacceptables.⁷

MODELS EN CRISI I ALTERNATIVES

Els models de mosaic multicultural anglès o canadenc, de melting pot dels EUA i d'assimilació francesa estan en crisi. Les alternatives no es veuen enlloc. I el racisme als estats rics, provocat tant per factors ideològics i identi-

taris com per canvis socioeconòmics, esdevé rampant. Un canvi de mentalitat, seguint «l'aliança de les civilitzacions», i un nou contracte social són imprescindibles per a mantenir una convivència basada en el respecte i la igualtat.

Si algú tenia cap dubte que el model francès d'assimilació i el model anglès de mosaic estaven en crisi, l'atemptat a Londres el juny de 2005 i els avalots a França el novembre del mateix any els han esvaït. Però hi ha alternatives? Dels models existents, el de la Gran Bretanya, Austràlia, Holanda, França i els Estats Units estan molt desacreditats pel segregacionisme geogràfic i la discriminació social que produeixen. Canadà ha aconseguit mantenir fins ara una certa pau social perquè tant l'actitud de la classe política com la consciència social de ser un estat d'immigrants o les partides econòmiques destinades a facilitar la inserció dels immigrants continuen existint. Però, per a molts estats europeus, el Canadà no pot ser un exemple a seguir perquè consideren que l'experiència d'un estat d'immigració no és aplicable a estats històricament consolidats. Tanmateix, cal preguntar-se: quin estat ric no és a hores d'ara un estat d'immigració?

La dura veritat és que no hi ha receptes màgiques. Només una consciència clara de la qüestió i moltes ganes de treballar per part de totes les administracions i els agents socials, incloent-hi especialment els mitjans de comunicació, poden crear models nous com ara un model intercultural en comptes de multicultural, en el qual es valori la interrelació en comptes de la segregació i tant la societat receptora com les persones i comunitats nouvingudes puguin trobar el seu espai. Aquestes mesures, però, exigeixen un consens que no existeix a la majoria dels

estats receptors perquè la immigració ha esdevingut una arma política molt efectiva a les mans dels partits conservadors i d'extrema dreta. La por de perdre els privilegis econòmics o socials, de perdre la seguretat o la vida, com ens han ensenyat Bush i Blair, és molt efectiva a l'hora de fer que la balança entre llibertat i seguretat es decanti vers aquesta darrera, en detriment de les llibertats i garanties democràtiques i de les col·lectivitats de persones que, malauradament per a elles i per a tota persona que valori la igualtat i la dignitat humana, no formen part de la majoria atemorida.

Però la diversitat interna als estats enriquits (encara que dos terços d'immigrants del sud-est asiàtic afirmaren després de l'atemptat de Londres que s'havien plantejat si romandre o no a Gran Bretanya pel racisme existent contra els musulmans) ha arribat per quedar-s'hi.⁸ La presència de noves minories culturals —anomenades diàspores, comunitats transnacionals, etc.— als estats rics és un fenomen irreversible que alguna gent interpreta com un qüestionament de les identitats nacionals tradicionals (minories nacionals incloses). Cal, doncs, un nou contracte social, potser inspirat en la iniciativa de José Luis Rodríguez Zapatero de «l'aliança de civilitzacions». El debat roman obert sobre quines en serien les característiques però confiem que a cada bugada-debat no perdem un llençol.

EROSIÓ DE LA CIUTADANIA

La ciutadania continua sent la base per a atribuir drets a les persones residents en un estat. Tanmateix, la distinció entre ciutadans i no ciutadans és erosionada per l'aparició de

noves figures intermèdies, com ara els no ciutadans que gaudeixen d'alguns drets polítics, els ciutadans que estan socialment discriminats i els sense-drets.

Els estats actuals classifiquen els seus habitants com a ciutadans. La ciutadania ha esdevingut la institució clau que, suposadament, atorga i garanteix els drets individuals per a tots els membres d'un estat, sigui democràtic o autoritari. Un procés que no ha sorgit de la nit al matí, sinó que s'ha desenvolupat de forma paral·lela a la lluita per la igualtat entre les persones (entre homes de diferent posició social i propietat, entre homes de diferents races o ètnies, entre homes i dones, etc.). Així, l'existència de diferents graus de ciutadania ha estat la norma durant la major part de la història d'aquesta institució i la igualtat de drets i deures entre ciutadans és un fenomen molt recent que encara no s'ha assolit del tot (per exemple, el dret al matrimoni entre homosexuals continua estant qüestionat). És, doncs, un ideal al qual aspiren els sistemes democràtics. Dins d'aquesta lluita per la igualtat de drets i deures entre els habitants d'un estat, la presència d'estrangers suposa un repte per a la institució de la ciutadania perquè trenca la dicotomia ciutadà / no ciutadà.

La idea que tots els nacionals d'un estat són ciutadans i, per tant, gaudeixen de tots els drets i estan compromesos amb totes les obligacions que aquesta imposa, deixa fora tots els no ciutadans. I en un món en el qual la majoria de fronteres estan tancades i, per tant, no hi ha possibilitats d'immigració legal, una gran part de la immigració hi arriba i hi roman irregularment. És a dir, sense drets ni deures. Per als estats que, com hem vist, sí que accepten una quota anual d'immigrants i refugiats, l'arribada al nou

estat es fa en condicions de residència i treball legals però no de ciutadania. Aquestes mateixes condicions poden ser assolides per molts dels immigrants en situació d'irregularitat a través d'una amnistia o d'una regularització (el camí més freqüent als estats del nord del Mediterrani). Així doncs, a la majoria dels estats occidentals, hi ha un percentatge significatiu de la població que hi resideix legalment però que no n'és ciutadana. Això té diverses implicacions i causes segons l'estat de què es tracti. Al Canadà, per exemple, la diferència entre ciutadans i residents permanents és exclusivament política: els no ciutadans no tenen dret a vot ni a presentar-se com a candidats però la naturalització és molt accessible (només es necessiten 3 anys de residència i coneixements lingüístics i polítics bàsics). En altres estats la condició de resident no és permanent, ha de ser renovada cada any o cada cinc anys, i l'accés a la ciutadania resulta molt més llarg i complicat.⁹ Però bé sigui per opció personal o per manca d'opcions, quan la doble nacionalitat no és acceptada o quan la persona es converteix en *denizen* (Hammar, 1992) perquè la nacionalitat es basa en el *ius sanguini* i, per tant, no s'hi pot accedir, la qüestió és que una bona part de la població, i un sector en creixement, és resident però no ciutadà. És a dir, està desvinculada del món polític però sofreix les conseqüències de les eleccions dels seus veïns. Resulta paradoxal que un ciutadà italià per vincles familiars i canadenc per naixement resident al Canadà tingui més influència política a Itàlia que un tunisià o un francès residents legals a Itàlia, on treballen i eduquen la família.

A més de residents legals sense drets polítics, de forma creixent apareix la figura del ciutadà naturalitzat que, per les diferències

religioses, ètniques, culturals, lingüístiques o racials, és considerat socialment un ciutadà de segona. Quan, per raons històriques o polítiques, un estat democràtic dóna preferència a una religió sobre les altres, o quan els poders públics es veuen impotents (o no ho fan per raons electorals) per garantir la normalitat en la pràctica religiosa d'un sector de la població, especialment els de religió islàmica, si bé legalment no podem parlar de ciutadania de segona, socialment els drets i deures no són els mateixos. I quan no hi ha discriminació religiosa, hi ha discriminació socioeconòmica, que és allò que manté dins els *ghettos* els francesos d'origen magribí.

Per les raons de seguretat esmentades anteriorment, si bé els estats democràtics encara no han arribat al punt de legislar la naturalització reversible per a les persones presumptament vinculades al terrorisme, sí que s'ha arribat al punt, al Canadà o a Anglaterra, que els residents permanents poden perdre el seu estatus i ser deportats als estats d'on són nacionals. A més, són els únics obligats a portar el document d'identificació personal quan aquesta obligació no es dóna per als ciutadans. Així doncs, la introducció dels criteris de seguretat en el debat sobre ciutadania, residència permanent sense ciutadania i no ciutadania, torna a recórrer a la vella dicotomia ciutadà / no ciutadà que, com hem vist, deixa als llimbs legals les persones en situació intermèdia. Tanmateix, les alternatives hi són presents. Hi ha nombroses veus que proposen vincular la ciutadania amb la residència estable als municipis, és a dir, la «ciutadania com a veïnatge» (De Lucas, 2005), cosa que permetria arrelar la persona al seu context més immediat, facilitar el gaudi dels drets i l'exigència dels deures.

Arribem al final. El paisatge que presenta aquest article no és gaire optimista. La realitat no dona per a més. Tanmateix, seria erroni transmetre una visió d'impotència, perquè malgrat tot, com ens recorda Miquel Martí i Pol: «...tot està per fer i tot és possible». □

REFERÈNCIES

- ARANGO, J. (2005), «Las migraciones internacionales a comienzos del siglo XXI, *Atlas de la inmigración marroquí en España*, Madrid, Universidad Autónoma de Madrid, pp. 22-24.
- DE LUCAS, J. (2005), «De Inmigrantes a ciudadanos. ¿Un proyecto imposible?, *Atlas de la inmigración marroquí en España*, Madrid, Universidad Autónoma de Madrid, pp. 391- 395.
- HAMMAR, T. (1992), *Democracy and the Nation-State: Aliens, Denizens and Citizens in a World of International Migration*, Avesbury, Aldershot.
- NUGENT, W. (1992), *Crossings: The Great Transatlantic Migrations, 1870-1914*, Bloomington, Indiana University Press.
- ORGANITZACIÓ DE LES NACIONS UNIDES [Divisió de Població] (2000), *Replacement Migration: Is it a Solution to Declining and Ageing Population?* Nova York: <http://www.un.org/esa/population/publications/migration/migration.htm>
- RODRÍGUEZ ZAPATERO, J. L. (2005), «Por una alianza de civilizaciones», *La Factoria*, núm. 27 (maig-agost).
- 2004-05, Austràlia tenia previst acceptar entre 105.000 i 120.000 immigrants i 13.000 refugiats (<http://www.immi.gov.au/facts/20planning.htm>); els Estats Units, l'any 2004 varen acceptar 10.613 refugiats i concediren 536.174 beneficis de naturalització (<http://uscis.gov/graphics/shared/aboutus/statistics/msrsep04/NATZ.HTM>).
2. Per exemple, per al 2005, l'índex de natalitat estimat de l'Estat espanyol és 1,28, mentre que el de Marroc és 2,73 i el de Mauritània és de 5,94 nadons per dona. Font: *The World Factbook* (<http://cia.gov/cia/publications/factbook/>)
 3. Per continuar amb el mateix exemple, l'Estat espanyol és una monarquia parlamentària amb un PNB per càpita de 23.300 dòlars i el 10,4% d'atur (dades del 2004); el Marroc també és una monarquia parlamentària en la qual la figura del rei no és merament simbòlica, amb un PNB per càpita de 4.200 dòlars, el 12,1% d'atur i 19% de la població sota el llindar de pobresa (dades estimades per al 2004); Mauritània és una república on s'aplica la llei islàmica, la xaria, amb un PNB per càpita de 1.800 dòlars, el 20% d'atur i el 40% de la població sota el nivell de pobresa (dades estimades per al 2004). Font: *The World Factbook* (<http://cia.gov/cia/publications/factbook/>).
 4. L'aparició de la figura del refugi el 1951 a la Convenció de Roma i l'aprovació del Protocol el 1967 són els factors més rellevants.
 5. Cal recordar que una persona només és considerada mereixedora de refugi si té un temor fundat a ser perseguida per raons d'opinió política, raça, nacionalitat, religió o pertinença a un grup social determinat. Vegeu la Convenció de Roma de 1951 i el Protocol del 1967.
 6. <http://www.theglobeandmail.com/servlet/story/RTGAM.20051031.wximmigrants1031/BNS-story/National/>
 7. Un dels exemples més flagrants és el de Maher Arar, un siria-canadenc que es trobava fent transbord als Estats Units i va acabar a una presó siriana (de setembre del 2002 a octubre de 2003). Vegeu <http://www.maherarar.ca/>
 8. <http://www.icmresearch.co.uk/reviews/2005/Guardian%20-%20muslims%20july05/Guardian%20Muslims%20jul05.asp>
 9. Vegeu la Llei 36/2002, de 8 d'octubre, de modificació del Codi Civil en matèria de nacionalitat i el propi Codi Civil espanyol, que requereix un període de residència de 10 anys per als estrangers abans de poder optar a la nacionalització.
1. En 2004, Canadà tenia l'objectiu d'acceptar entre 220.000 i 245.000 nous residents permanents (entre immigrants i refugiats) i n'acceptà un total de 235.824 (<http://www.cic.gc.ca/english/pub/facts2004/overview/index.html>); a l'exercici